

Скопие, неделя, 21 ноември, 1943 година

Год. III

ЩЕЛОКЪЛНА БЪЛГАРИЯ

ПРОВЕРКА
2000

ЦАРЬТЪ — ОБЕДИНИ-
ТЕЛЪ БОРИСЪ III НИ
ОСТАВИ ЕДИНЪ ЗА-
ВЕТЪ: — ДА ПАЗИМЪ
ЦЪЛОСТЪТА НА ОБЕ-
ДИНЕНА БЪЛГАРИЯ

ИЗЛИЗА ВСЪКА СУТРИНЬ

РЕДАКТОРЪ: Г. В. ГЕОРГИЕВЪ

РЕДАКЦИЯ И
АДМИНИСТРАЦИЯ
73 № 37
409. София

Телефон: 409-45
Соф.

Пощ. чок. сѣв. тѣрг.-инд. камара

8 страници
2 лева

ДИРЕКТОРЪ: НИКОЛА КОЛАРОВЪ

НАРОЧЕНЪ БРОЙ ПОСВЕТЕНЪ НА ГЕРОИЧНОТО БОРЧЕСКО МИНАЛО НА ШИПЪ И ШИПСКО

ГРАДЪ -- КРЕПОСТЪ НА БЪЛГАРЩИНАТА

Шипъ... съ каква сила и красота
тога има на всѣко българско
Легендарното му минало го
синонимъ на национална
на нескрушимъ борчески
и на чудна революционна ро-
лика.

Градъ, върху тия исторически въз-
връща край Бръгалница, по които
кайли съ накацали бѣли кѣщи
на посетителя една
наворама, отъ незапомнени
с крепнѣло кораво българ-
свѣтлинѣ, въ което, като въ
сѣ се разбивали всички чуж-
посегателства.

Нито грѣцкото писмо, нито грѣц-
езикъ можаха да свиятъ гнѣз
Шипъ. Още въ първитѣ зари
Българчето именни и безимен-
груженици, съ патоса и всеот-
ността на Паисий, подготвиха
тата, въ която посѣха своитѣ се
незабравимитѣ просвѣтители

Павловъ, Арсени Костен-
Георги Милетичъ. Сѣдбата бѣ
благосклонна и прозорлива, за да
точно въ Шипъ първоапосто-
на македонската борба Гоце
Димитровъ и Даме Груевъ. Защото са-
тамъ можеше да бѣждатъ изнида-
тъй здраво и тъй дълбоко, ос-
на оная революционна ор-
зация, която удиви свѣта съ
примѣнитѣ си дѣла.

Шипъ роди свѣтлата фигура на
одата и социалъ-реформатора
Развигоровъ, той даде на
македонското освободително движе-
не необикновено волевия Тодоръ
Казаровъ, апостола Чучковъ, леген-
дарния водачъ Тодоръ Алексан-
дровъ. Но наравно съ тѣзи фигури,

конто стърчатъ високо всрѣдъ бор-
ческитѣ редици на македонскитѣ
българи, Шипъ и Шипско дадоха
още много образцови войводи и
рѣдко смѣли терористи. Шипъ и
Шипско дадоха и нѣщо повече: вс-
тинския типъ македонски четникъ
— дисциплиниранъ, изпълнителенъ,
храбъръ до безумие.

Шипъ получи завидно мѣсто и въ
културната история на България съ
дейността на бежжити негови си-
нове въ науката и общественния жи-
вотъ, между които блестятъ имена-
та на Йосифъ Ковачевъ и Любо-
миръ Милетичъ, който бѣ превър-
налъ академическото си перо на
бойно оръжие въ защита на маке-
донската българщина.

Сърбитѣ добре знаеха какво е
Шипъ. Затова най-много къмъ не-
го тѣ насочиха своитѣ тъмни сили.
И въ Шипъ се разигра презъ 23-
годишното робство най-ожесточе-
ното сражение между българщината
и сръбството. Затуй освобожде-
нето заваря Шипъ въ положение на
тежко раненъ воинъ въ първия
боенъ окопъ.

Днешниятъ поменъ е една достой-
на награда за тоя градъ — крепо-
стъ на българщината и за неговитѣ
безброй именни и безименни сино-
ве, паднали геройски въ епични бор-
би. Тѣ оставиха свещенъ и повели-
теленъ заветъ за всѣки българинъ,
особено въ сегашнитѣ времена, ко-
гато и съ цената на най-скѣпи жер-
тви трѣбва да се довърши и напъл-
но затвърди обединителното ни
дѣло.

Н. КОЛАРОВЪ

ВЪ ЩИПЪ ЗАПОЧНАХА ПОМЕННИТЪ ТЪРЖЕСТВО ЗА ЧЕСТВУВАНЕ ГЕРОИЧНОТО МИНАЛО НА ТОЗИ БОРЧЕСКИ КРАЙ

Щипъ, 20 ноември (По телефона от нашия пратеник). Щипъ се готви да отпразднува по най-тържествен начин утрешния ден, отреден за почит към паметта на падналите в бран за свободата на родната щиплянина. Всички частни и обществени сгради са обличени с знамена. Пред входа на града е построена арка, украсена с зеленина и с портретите на Негово Величество Цар Симеон II, Нейно Величество Царицата-майка и покойния Цар Борис III-Обединител.

Още от днес в града започнаха да пристигат множество гости, предимно от селата на Овчеполне-

БИВШИ ФАШИСТКИ ПЪРВЕНЦИ

ще бъдат съдени от нарочен съд

Рим, 20 ноември (ГТА). Предстоящо е образуването на един нарочен съд, който ще се занимае с отговорността на 19 членове на бившия висш фашистки съвет. Този съд ще се състои от 9 души съдии, генерали от фашистката милиция и висши държавни чиновници. Всъщност ще бъде разгледан по отделно съдът, който ще може да налага смъртни наказания, затвор и конфискация на имотите на осъдените. Между подсъдимите, които ще бъдат съдени от този съд, са бившият министър на външните работи граф Чано, бившите министри Джанети и Ференци, маршал де Боно и Маринети, които ще бъдат едни от първите подсъдени.

то, облечени в кити народни носии, с трибагренници и музика. Пристигнали са също така и официални лица между които: областният директор на разположение при Министерството на вътрешните работи г. Никола Коларов, председател на Илинденската организация г. Лазар Томов, областният училищен инспектор г. Васил Савов, г. Димитър Лазов от управата на съюза „Юнак“, видният революционер деец г. Коста Ципушев, братът и синът на Мише Развигоров — г. г. Александър Развигоров и Страхил Развигоров, представители на Студентската корпорация „Шар“ в София и др.

Тази вечер на главния градски площад се състоя тържествена замяна с церемонии с участието на представители войскове отдели от местния гарнизон, бранници, ученици, множество граждани и служебните лица от града начело с околийския управител г. Иван Димитров и кмета г. Никола Раев. Отслужена бе заупокойна молитва за всички паднали борци. Под грохота на пушечни, картечни и оръжейни гърмежи градският хор изпълни „Покойници“, а хлядното множество падна на колене. Командирът на дивизията г. полковник Никола Алексиев отдаде с вдъхновено слово възхвала към подвига на загиналите за родината.

Утре ще се състои всенародното поменно тържество и ще бъде осветена паметната плоча, поставена на мястото, където на 21 март 1907 година, в неравна борба с поробителите, са загинали Мише Развигоров и неговите верни другари Петре Жабата, Милан Кръстев и Мише Залчев.

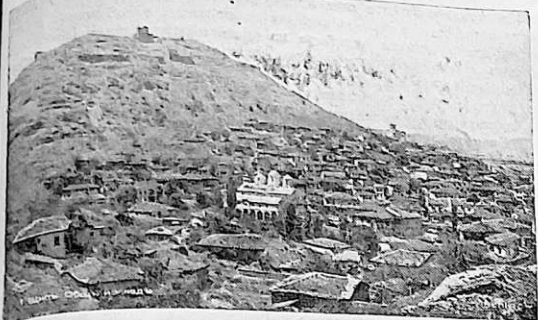
Атанас Стефанов

ЩИПЪ и ЩИПСКО

въ борбитъ за освобождение и обединение на българския народъ

ДАЛЕЧНО МИНАЛО

Градъ Щипъ е построенъ въ горната половина на XI вѣкъ върху развалини на древния градъ Актовица. Съ сегашното му име наричатъ славяните. Въ древността той пази важните пътища отъ Скопие за Струмица и отъ Скопие (при Градско) за Кочани,

Общъ изгледъ на частъ отъ Щипъ

Щипъ и Струмската долина. Щипъ влиза въ предѣлитъ на общината българската държавна цѣлост, както и останала Македония, при кн. Пресияна (836—852 г.).

Въ епохата на Асеневци Щипъ е въ пълния си разцвѣтъ. Въ прояснение на вѣкове той се разваля на истинско благоденствие и пълно цвѣтене. Съ турското нашествие, обаче, Щипъ бива съсианъ економически, което трае близу две столѣтия. По време на австрийското нахлуване въ Македония презъ 1688 година, градътъ бива разрушенъ и изгаря изъ основи. Тогава именно Щипъ се пренася при хъма нареченъ Хисара, където е била римската крепостъ.

При всичкитъ превратности въ историческата съдба на този градъ, единствено българскиятъ духъ остава буденъ и неизмѣненъ. Голѣмиятъ брой исторически паметници, останали отъ времето на второто българско царство, поддържатъ неутрализираната жажда за свое, българско царство и укрепаватъ волята за освобождение отъ турското робство. Народнитъ пѣсни отъ това време разпиратъ за подвизитъ на народнитъ закрилници пѣвцитъ Лало и Чавдаръ войводи, издани въ Лакавичкитъ села, Щипъ, около втората половина на XVI вѣкъ и хайдутували съ триста души отборъ дружина по Кожухъ планина.

Въ Щипско Ново село никакъвъ турчинъ не е смѣлъ да замръкне. Кметитъ на това село, сега вече несправедливе на самия Щипъ, основано още по времето на султанъ Мурадъ, сѣ били войнигани, натоварени да пазятъ клисурата на шосето за Кривопалак и Градско. На лѣвата края на селото е имало налѣпници, където сѣ се разковавали и заковавали отново подковитъ на конетъ на турцитъ, които сѣ изваждали презъ селото.

ЕПОХА НА ВЪЗРАЖДАНЕТО

Благодарение на този си крепъкъ духъ и опазено национално съзнание, Щипъ изпѣква като едно отъ първитъ огнища на българската култура и на епично борчество въ Македония. Той е една отъ най-чаравитъ крепости на българщина.

та въ централна Македония, въ която се разбиватъ безуспѣшно една щипитъ и шедро подкрепяни отъ турската властъ грѣцка и сръбска пропаганда. Не напраздно, когато царъ Борисъ покрѣства цѣлата българска земя, на Овче поле построи „бѣли църкви“, както сѣ

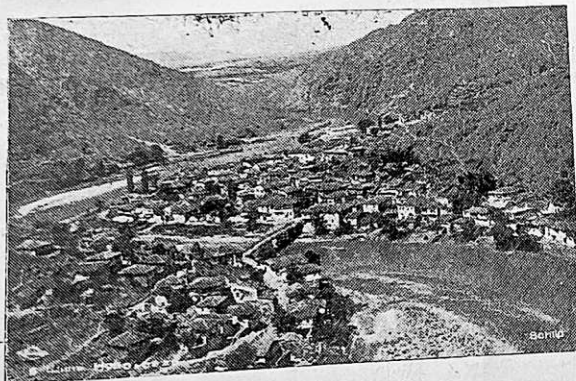
знае, по презъ годинитъ 1820—30 въ Щипъ и Ново село учителствувалъ даскалъ Кривъ Мале. Следъ него учителствувалъ щипянитъ даскалъ Трайко Кисаровъ, който заедно съ учителството сѣ е билъ и терзавитъ и съ общински учителъ — даскалъ Павле Гроздановъ, когото по-късно изпращатъ при Неофита Рилски да научи новия взаимоучителенъ методъ и да го приложи въ Щипъ. Този учителъ бива пратенъ заедно съ попъ Паликария, въ Цариградъ като делегатъ на първия учредителенъ екзархийски конгресъ. Той остава следъ това въ Цариградъ, където по настояване на Екзархията става учителъ и пѣвецъ въ българското училище и църква.

По-късно за учителъ въ Щипъ идва и Георги Милетичъ, баща на мастития покоенъ пѣщъ ученъ проф. Любомиръ Милетичъ, който остава дълбоки спомени за своето учителствуване върху щипяни. Силентъ тласкъ на учебното дѣло въ Щипъ дава щипянитъ Йосифъ Ковачевъ. Той има особенъ заслуги изобщо за напредъка на учебното дѣло въ България. Следъ като завършва Киевската духовна акаде-

Йосифъ Ковачевъ

мия, Ковачевъ бива назначенъ въ Габровската априловска гимназия, където въвежда новата звукова метода при обучението. На 1869 год. той става учителъ въ Ново село. Следъ освобождението на България той става професоръ въ Со-

Щипъ — махала Ново село

Въ 1867 година идва кюстендилскиятъ грѣцки владика Игнатий, въ чиято епархия влиза и Щипъ, за да служи въ църквата на грѣцки. Напраздно водачитъ на народа предупреждаватъ упорития грѣкъ, че населението го не иска. И за да му докажатъ нагледно това, щипскитъ родолюбци изнасятъ изъ църквата владичкия тронъ. А когато този грѣцки владика решава да отслужи литургия въ единъ частенъ домъ, цѣлиятъ градъ излиза, за да попрѣчи на това, викайки: „Долу Игнатий!“ — „Не искаме грѣцкия владика!“

Кога и къде е отворено първото килийно училище въ Щипъ не се

фийския университетъ, а по-късно дори министъръ на народното просвѣщение.

Презъ пролѣтта на 1877 год. сѣ слагатъ основитъ на новата учебна сграда, училището св. св. Кирилъ и Методий, където по-късно учителствуватъ Даме Груевъ и Гоце Дѣлчевъ. Още на 1869 година щипскитъ българи иматъ и свой печатъ: „Печатъ на щипското общонародно българско духовно правление“. Свой печатъ сѣ е имало и откритото презъ 1875 год. щипско читалище „Деятелностъ“. Презъ 1861 година бива открито и девическо училище отъ изпратенитъ преди това да се подготвятъ за учителки Сава Шекерин-

на, Славка х. Темелкова и сестрата на Йосифъ Ковачевъ — Евка Милетичева.

Сподвижници на Йосифъ Ковачевъ сѣ били учителитъ Маджунковъ, Михаилъ Ковачевъ и Александъръ п. Орушовъ, бащата на Тодоръ Александровъ. По това време щипянитъ Михаилъ и Арсени Костенцевъ, единъ отъ най-старитъ пѣтуващи книжари въ Македония, покрай книжарството си, разпасятъ и идеитъ за духовното и политическо освобождение на българския народъ, заедно съ бунтовнитъ про-

Арсени Костенцевъ

кламации на апостола Левски. Още презъ 70-тѣ години, когато въ Мизия и Тракия кипи революционна агитация, Арсени Костенцевъ съ бунтовни пѣсни и прокламации действа за образуването на революционенъ комитетъ въ Щипъ. Съ такава целъ идва презъ 1875 година и учителъ Георги Живковъ, като се опитва на същото мѣсто, където по-късно Даме Груевъ основа Щипския революционенъ комитетъ, да свика първото агитационно събрание.

ЛЮЛКА НА ОСВОБОДИТЕЛНОТО ДВИЖЕНИЕ

Условията за основаване на революционна организация въ Щипъ не сѣ били още достатъчно узрѣли. Трѣбвало едвамъ на 1894 година, презъ ваканцията, да дойде Даме Груевъ, първоапостолъ на македонската революция, за да намѣри духоветъ напълно подготвени. Той посвещава въ дълото търговеца Иванъ Вековъ, главния учителъ Пасе Ивановъ, кожухаря Янаки Чилиевъ. Трѣбвало е, обаче, освенъ това, Даме да стане и щипски учителъ презъ учебната 1894/95 год., а заедно съ това, щастлива случайностъ да го събере съ другия, току що назначенъ отъ Екзархията, учителъ Гоце Дѣлчевъ, за да бждатъ поставени трайнитъ основи и то не само на Щипския революционенъ комитетъ, но и на цѣлото македонско освободително движение, а Щипъ да стане лабораторията и Иерусалима на македонската революция.

На 15 септември 1894 г., на едно съвмѣстно заседание между учителитъ Даме Груевъ, Гоце Дѣлчевъ и Туше Деливановъ, бива основанъ Щипскиятъ революционенъ комитетъ. Едни отъ първитъ посветени въ революционното дѣло сѣ: Тодоръ Лазаровъ, Мише Развигоровъ, свещ. Владимиръ Живковъ (попъ Ладе), Спири Келемановъ, който става дѣсна ржка

Спири Келемановъ

на Дѣлчевъ и единъ отъ най-страшнитъ терористи въ организацията, Саиде Колевъ, Гюше Давиръ, Никола Джамбазъ, Мише Даговъ, Трайче Бахчеванджиевъ, Трайчо Славковъ, Мише Бѣчара, Ване п. Ефремовъ, Саидо Мирзичиевъ, Димко п. Митевъ, Коле Йосковъ, Ване Кантарджията и др. Събраната на революционеритъ ставатъ въ къщата на Трайче Скандалия.

Щипъ става опитно поле за революционна педагогика съ своитъ тайни събрания, революционни беседи и съ сказкитъ си въ откритото педѣлно училище. Говори се на прозрачно-агитаторски теми за Мизия и Гарибади, представятъ се пѣсни отъ рода на „Иванко!“, въ „онто и Груевъ и Дѣлчевъ играятъ главни роли. Изасилю съ всичко това въ Щипъ сѣ изпитва методътъ за революционна работа, който по-късно ще бжде приложенъ въ цѣла Македония. А Гоце и Даме използватъ всѣки частъ свободно време и всѣка възможностъ, за да поучаватъ и просвѣтаватъ, проявявайки завидна деятельность.

Цѣли две години се разстила революционната мрежа въ Щипъ и Щипско, за да обгърне въ услуга на дѣлото дори и женитъ и деца. Курieri споватъ, посекии шифровани писма и революционна литература; посветени въ дълото пренасятъ по най-различни начини укритото оръжие за предстоящия общонароденъ бунтъ. Презъ Кочани и Щипъ минава главниятъ каналъ, по който се снабдява почти цѣла Македония съ оръжие и бойни материали. Двамата великани на македонската революция скоро следъ това напускатъ Щипъ, за да преброятъ и останала Македония, разнасятъ семето на бунта за свобода и обединение. Семената, които сѣ посѣти въ Щипъ и Щипско, падатъ на рѣдко благодатна почва. Това показва не само масовото участие въ народното дѣло на всички тукашни българи, но и стоицизма, съ който се понасятъ редицата изпитания, нераздѣляе сплѣтеникъ въ великото дѣло на бунта за свобода.

Първата жертва въ рискованото дѣло по пренасянето на оръжие става щипянитъ Доне Стояновъ. По поръка на Гоце Дѣлчевъ той за насъ въ Битоля първитъ бомби. Заловенъ съ опасния товаръ, Доне Стояновъ сѣ рѣдъкъ стойцизмъ изтрайва всички изтезания, на които го подлага турската властъ. Твърдъ като гранитъ се оказва този щипянинъ, запазилъ не нарушима и света клетвата си за вѣрностъ къмъ революционното дѣло на Македония. Синътъ на Доне Стояновъ — Панчо Тошевъ, който почина неотдавна, взе също дейно участие въ македонското освободително движение отъ по-ново време.

Следъ случая съ Доне Стояновъ, стоемето на Гоце Дѣлчевъ въ Щипъ става вече невъзможно. Като Доне Стояновъ, твърдо и стоически понася изпитанията и втори единъ революционенъ работникъ. Хванатъ да пренася оръжие, той бива битъ до такава степенъ, че година подиръ това не е можалъ да преговори.

ВИНИШКА АФЕРА

Всички тѣзи изпитания, обаче, сѣ твърде незначителни, въ срав-

(Продължава на 4-та страница)

Щипъ и Щипско въ борбитъ за освобождение и обединение на българския народ

(Продължение от 3-та страница)

неие съ изпитанията, които до-
нася разкритата презъ ноември
1897 година афера въ село Виница,
Кочанско, главен пункт на капа-
ла за пренасяне на оръжие. Раз-
критията по тази афера обхва-
щатъ и Щипската кааза.

По това време за главенъ учи-
тель въ Щипъ бива назначенъ
Христо п. Коцевъ, отъ Щипско Но-
во село, изпратенъ отъ централния
комитетъ отъ Солунъ. Той и дру-
гитъ учители — Мише Развигоровъ
и Петъръ п. Арсовъ, посещатъ ръ-
ководството на организацията.

Винишката афера струва твърде
скъпо на Щипския революцион-
ен окръгъ. Между арестуванитъ
до нея сж на първо място Мише
Развигоровъ, Тодоръ Лазаровъ,
Петъръ п. Арсовъ, директоръ на
училището въ Ново село, Гюше
Гочевъ, Димко Аневъ, Т. х. Коста-
диновъ и около 200—300 души отъ
населението. Следъ приключване
на инквизиционитъ си надъ българ-
ското население въ Кочанско, про-
стоутиятъ Дервинш ефеиди, съ
всички си мѣстелски шабѣ, идва
въ Щипъ. На жестоки изтезания
се подлагатъ маса граждани. Без-
човѣчно бива измѣчванъ и Мише
Развигоровъ, който е секретаръ
организаторъ на Окръжния рево-
люционенъ комитетъ. А следъ мѣ-
сечията, вързанъ, той бива раз-
вежданъ изъ Щипъ и селата чакъ
до Виница, Кочали и Св. Никола,
насилванъ да увещава населението
да предаде оръжието си. Не мо-
жейки да гледа страшиитъ издева-
телства надъ българитъ отъ стра-
на на Дервинш ефеиди, Мише Раз-
вигоровъ взема върху себе си всич-
ката вина. Той признава, че самъ е
виновенъ за всичко: той организи-
ра въстание, той доставя пушки
и бомби. Съ тази си доблестна по-
стъпка той спасява десетки граж-
данци отъ мъки, а мѣстната рево-
люционна организация — отъ по-
громъ. Засеديو съ това, обаче, би-
ва осъденъ на доживотенъ зат-
воръ и пратенъ на заточение въ
Подрумъ Кале, Мала Азия.

ЗАСИЛЕНА БОРБА И ЖЕРТВИ

Следъ злополучната Винишка
афера, за ръководител на револю-
ционната организация въ Щипъ и
Щипско остава Тодоръ Лазаровъ.
Тази афера всмѣхотъ само по-
яко кааи и по-здраво стегна ре-
волюционнитъ кадри. Подиръ нея,
на 1893 година, Щипъ дава нова
изкупителна жертва за своята сво-
бода — всрѣдъ самия Прилепъ
загива революционниятъ агитаторъ
и организаторъ — учителътъ Хри-
сто Чемовъ. Той идва въ Прилепъ

Христо Чемовъ

заедно съ другаря си — прилеп-
чанинъ Йорданъ Гавазовъ, натовар-
енъ съ революционна задача. От-
крити въ къщата, кждето отсъ-
дватъ, тѣ биватъ обградени отъ
всички страши съ многобройна
войска и полиция. Като свършватъ
почти всичкитъ си патрони, следъ
геройска съпротива, Чемовъ и
Гавазовъ прострелватъ юнашкитъ
си глави, „за да докажатъ“, както
се пѣе въ пѣсента имъ, че „тука
има храбри юнаци“.

Презъ 1899 година въ затвора
попада и Тодоръ Лазаровъ, арес-
туванъ въ връзка съ несполучли-
вото нападение надъ единъ шпю-
нистъ. Той бива подложенъ на не-

човѣшки мъки, а после бива из-
пратенъ въ Скопския затворъ Кур-
шумли-ханъ и следъ това въ При-
зренския затворъ.

Къмъ края на същата година
избухва тѣл наречената Щипска
афера или по-точно Новоселска,
едновременно съ аферата въ Ва-
ландово. Единъ четиникъ отъ от-
крити при Валандово чета се про-

Даме Груевъ, Мише Развигоровъ, Ефремъ Чучковъ и Атанасъ Баба-
та — горското началство на Скопския революционенъ окръгъ

мѣква до щипското предградие
Ново село. Той бива откритъ, а
къщата въ която се укрива,
бива обградена отъ многоброенъ
аскеръ. Следъ тричасова жесто-
чена престрелка турцитъ решаватъ
да запалятъ къщата, за да хва-
татъ решителния четиникъ. Той,
обаче, успѣва да избѣга и да се
укрие. Новоселската афера струва
на Щипъ двама граждани убити,
21 арестувани, 14 осъдени, а дома-
книната на къщата, кждето се
укрива четника, полудѣва. По смѣ-
шила начинъ бива обграденъ отъ
турска войска на 6 януари 1901
год. революционерътъ Сандо Ма-
линовъ. Сражавайки се храбро, той

Сандо Малиновъ

убива 16 души нѣзми, единъ мю-
лазиминъ, единъ юзбашина, и ма-
каръ и раненъ, пробива си път и
успѣва да се укрее. По-късно той
почива отъ ранитъ си и бива по-
гребанъ нощно време въ двора на
черквата „Св. Архангелъ“.

Все около това време убиването
на единъ бегъ-чиflikчия въ с.
Софилари, Щипско, предизвиква
отново жестоки изтезания и арес-
ти на 37 души отъ същото село
на други отъ Щипската и дори
Велешката и Скопската каази.

Следъ амнистирането на Мише
Развигоровъ и следъ кратката му
почивка въ свободна България, на
1903 година той се озовава наново
въ Щипъ. Отъ сега нататъкъ,
чакъ до трагичната му смъртъ на
1907 година, той е любимия апо-
столъ на цѣло Щипско. Славата
и дейността на Мише Развиго-
ровъ мянава отгласъ Щипско и
цѣлото Овчеполіе, което става
една отъ крепоститъ на македон-
ската революционна организация.
Заедно съ усилената агитация, той
предприема и редица реформи за
економическото подпомагане и
въздигане на мѣстното население,
успѣшно подкрепенъ отъ огром-
ния авторитетъ и сила на револю-
ционната организация.

Въ новото ръководство на ре-
волюционния комитетъ въ Щипъ
влизатъ Славко Гърличковъ, Хри-
сто Шекериневъ, Мите х. Мише-
въ, Ване п. Ефремовъ, Дими-
търъ Недковъ и др.

Щипъ трѣбвало скоро да се
лиши и отъ Тодоръ Лазаровъ, арес-
туванъ пакъ вследствие на нови

Александровъ, който вече е учи-
тель и взима дѣлно участие въ ре-
волюционната работа. Въ тѣзи
последни години въ живота си Ми-
ше Развигоровъ достига върха на
своята революционна дейностъ. Въ
кратко време Щипско и Овчепол-
е добиватъ съвсемъ новъ ликъ.
Той е ангелъ-пазители на Бръ-
галница, единъ едновременно
галинския край и едновременно
съ това и неговъ сѣдия и учителъ.
Беговетъ — чифликчи напускатъ зе-
митъ си — откупватъ ги, съ дей-
ната подкрепа на организацията,
довершителни мошн-робни. Презъ
1907 година властятъ и силата на
Мише Развигоровъ добиватъ таки-
ва размѣри, че следъ залѣзъ слън-
ца, отъ Скопие до Радоницъ и отъ
Кратово до Велесъ, турцитъ не е
смѣлели да се покаже на открито.

И точно когато се намира на
върха на революционната си дей-
ностъ, Мише трѣбвало да загине.
На 21 мартъ 1907 година, заедно
съ върнитъ си другари Петре
Жабата, Миланъ Гръстевъ и Мише
Залчевъ, той изгаря въ пламъка на
революцията.

Напразно другаритъ отъ четата
на Мише Развигоровъ, намиращи
се по това време въ село Чарда-
ли, научили за беззаконното по-
ложение на любимия си войвода,
искатъ да влѣзатъ въ града и да
му помогнатъ: цѣлния градъ е
билъ обграденъ отъ силна турска
охрана.

Сѣщата година Щипъ загубва
още единъ отъ най-старитъ си ре-
волюционери, терориста Спиро Ке-
лемановъ, близкитъ другаръ на
Гоце Дѣлчева. Той почива вслед-
ствие на болестъ; придобита въ
Скопския Куршумли-ханъ и въ
другитъ затвори, кждето е билъ
многократно затварянъ.

МЛАДОТУРСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ И РАЗОРЖИТЕЛНАТА АКЦИЯ

Шумно прогласениятъ отъ мла-
дотурцитъ хурнетъ заварва То-
доръ Александровъ войвода на
Скопския окръженъ революцио-
ненъ окръгъ, заедно съ другъ
единъ щиплянинъ — Ефремъ Чу-
чковъ, учител по времето на Гоце
Дѣлчевъ, а после Царевосел-
ски войвода. По-късно, следъ ка-
тастрофата презъ 1918 г., Чучковъ
пакъ продължи да работи въ ор-
ганизацията и умрѣ въ нейнитъ
редове, изтощенъ отъ върховнитъ
усилия въ борбата и негоднитъ въ
живота.

Следъ легализиране на четитъ
Тодоръ Александровъ продължава
да обикаля градове и села, за да
поддържа живи връзката и духа
на българското население. Заедно
съ образуванитъ на много мѣста
въ Македония конституционни клу-

бове, и въ Щипъ бива образуванъ
такъв. Неговъ секретаръ става
Славко Гърличковъ. Конституцион-
нитъ клубове съ всмѣхотъ пона-
сятъ метаморфоза на революцион-
на организация, траятъ твърде къ-
со време. Съ разкриване на двуш-
ниотъ отъ страна на младотурчи-
нитъ и съ започването на насилни-
честата разоржчителна акция, рево-
люционнитъ чети и организацията
позематъ отново стария си видъ.

Въ Щипъ и Щипско разоржи-
телната акция се провежда отъ
известния Келъ Али, нареченъ
ради своята жестокостъ Гемикъ
Караиъ (трошачъ на кости). Всѣки
българинъ трѣбвало да предаде
своето оръжие. А това било
твърде трудно, защото още преди
да започне самата разоржчителна
акция, организацията прибира на
сигурно мѣсто всичкото оръжие.
Опѣзи, които не сж представили
оръжието си или сж имали тако-
ва, се подлагатъ на жестоки по-
ва. Биенето става въ училището
бой. Щипъ и въ притвора на чер-
квата въ Ново село. По-виднитъ ре-
волюционни дейци се разкарватъ,
върпки волята си, да агитиратъ
да се предава оръжието. Свеще-
никъ Владимиръ Живковъ (попъ
Ладе), не можейки да понесе уни-
женіето, на което е билъ подло-
женъ, следъ жестоки мѣчания,
да вика изъ града за предаване на
оръжието, се самоубива. Масовитъ
затваряния и жестокиятъ побойна,
обаче, не разколебаватъ борче-
ския духъ на щипляни. Тѣ показ-
ватъ твърдостъ, която учудва до-
ри и самитъ инквизитори.

Революционната организация въ
Щипъ и Щипско, както и въ оста-
нала Македония, минава по време
на хурнета една фаза на пасив-
ностъ. Върпки това революцио-
ниятъ комитетъ въ Щипъ е смѣ-
стувалъ и по това време въ него
сж влизали: Панайотъ Неофитовъ,
директоръ на Щипското училище,
Славко Гърличковъ, Ефремъ Ка-
стревъ Панчовъ и др.

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА РЕВОЛЮЦИОННАТА БОРБА

Като първа проява на дейностъ
отново на революционната органи-
зация е убиването, отъ четата на
Щипския войвода Иванъ Бърльо,
на 8 октомври 1910 година, на
6 души турци. Заради това убий-
ство биватъ обесени, следъ не-
човѣшки изтезания на моста на
Бръгалница, младежитъ: Бо-
рисъ Даневъ, Пуздерлиевъ,
Панѣ Коцевъ Гочевъ и До-
не Гърбева, а освенъ тѣхъ, би-
ватъ осъдени на смъртъ и после
пратени на доживотенъ затворъ:
Тошо Крадесъ, Христо Пешевъ и
Мане Здравевъ. Освенъ тѣхъ, то-

Четата на Ефремъ Чучковъ съ Тодоръ Александровъ, Петъръ Ар-
Иванъ Бърльо и др. презъ време на хурнета — 1908 година

главнитъ мюлазими
Табури Ахмедъ ефеиди
отъ самия градъ Щипъ, бива
отъ селата: Кривопаланка,
Сърбицево, Долна, Райковце,
и Долно Трөгери, Тодоръ
Лезово, Горни Базали и др.

По начина на изтезанията
афера скоро назовава въ
ката. Разследването на афе-
та продължава повече отъ
на. Прислѣдитъ се прихва-
та апелационно и набури
следствието обвиненитъ въ
ватъ отъ бой. За да бѣде
кратеин тѣ насилъ, бива
чакъ въ Цариградъ делего-
се оплате на правителствено
протестъ срещу тази така
ко проявена озлобеностъ
стѣта, цѣлния градъ Щипъ
стѣта на погребението на
нитъ младежи. Между бъл-
турци се създава неприя-
вражда, толкова силна, че
отъ Скопие трѣбвало да
да изглежда отношението
антагонизмъ, обаче, между
бители и поробени е билъ
по-дълбокъ, за да бѣде
патъ отъ неговитъ блага
Втори единъ случай показва
голямъ е билъ този антаго-
низъмъ.

Смѣли революционери отъ
ни поставятъ на 1 августъ
дипа всрѣдъ Щипъ аския
която избухва съ страшенъ
съкъ. Това накарва отново
ренитъ турци да се нахвър-
върху българското население,
извършатъ формално казие
си сж били 39 души и много
нени. Това произшествие
вина буря отъ негодувание
българитъ отъ свободнитъ
ли и подготви духоветъ за
длителна война срещу тур-
бухнала малко по-късно.

ПОДВИГЪТЪ НА МАКЕДОНСКИ ТЪ НОВОБРАНЦИ ВЪ КРА- ГУВЕЦЪ

Освенъ участието на щипляни
Македоно-Одринското опълче-
ние презъ време на Балканскитъ
Междусъюзническата война
организирана и партизанска
подъ войводството на Иванъ
Бърльо. По-късно такава чета
зира и Димитъръ Недковъ.
Трагичниятъ завършекъ на
тъ войни за освобождението
обединението на българския
родъ засегна най-много маке-
донскитъ българи, за чиято
бѣха водени. Този завършекъ
обаче, не донесе нито обезбра-
не, нито примирение. Щипляни
прекъснаха борбата си за сво-
и не превиха вратъ подъ

(Продължава на 5-та страница)

МИШЕ РАЗВИГОРОВЪ

АПОСТОЛЪ И РЕВОЛЮЦИОНЕРЪ

Мише Развигоровъ влизе въ революцията на Македонската революционна организация от първите дни на нейното създаване. Още като ученик въ Кюстендил и като учител, покрай уроците си, Казанлък, покрай уроците си, той четеше и изучаваше славните борби за свободата на българския народ и дълга на старите наши революционери, като по този начин се готвеше да стане не само добър учител, но и неустрашим бунтовник. Затова, след завършване на педагогическото си образование, той се връща въ град Шипър и става учител въ гимназията. Ето тук, за трети път, се срещнахъ съ Мише, който се беше отдалъ всецело на своята възпитателна и революционна дейност. Най-големият впечатлението, което ми направи, беше неговият пропаване погледъ, от който бликаха искри на самоувереност и силна воля. Като че ли тѣзи искри проникнаха въ душата на събеседника, за да узнаят дали той е способен да пазни тайна, а по-късно, ръководя от опитния революционер, да тръгне съ твърди стѣпки по трудния път на революцията.

Отначало тази задача беше тежка, защото нацията народъ стана безправен робъ на феодал — бегове и паши, беше забравилъ своето славно минало и мислеше, че властта и оржикето си дадени само за поробителя, а за него е благословенъ непосилният трудъ. Оба че, съ голѣмъ трудъ и постоянство, положени от нашите апостоли-великани, народътъ се пробуди от своята летаргия и масово възприе идеята на освободителното движение.

Ужасната Винишка афера презъ 1897 година става причина да изпъкине

КРУПНАТА ФИГУРА НА МИШЕ РАЗВИГОРОВЪ.

Тогата той понесе неописуеми мъчения, от които пада няколко пъти въ невестъ и го съблѣваха съ ледъ и вода. Защото гордо заявя на поробителя — джелятъ Дервинш-ефенди: „Азъ съмъ виновенъ за всичко. Следъ като организирахъ народа, по незнайни пътища доставихъ оржикето, за да се боримъ противъ тиранията и несправдата“. За всичко това Мише бѣ изправенъ предъ Скопския вилаетски съдъ, който го осъди на доживотенъ затворъ — „каслев-бентъ“, и впоследствие бѣ заточенъ въ Малоазнатската крепостъ „Подрумъ калъ“, гдето престоя 5 години. Освободенъ съ февруарската амниция отъ 1903 година, той се завърна въ Шипър, гдето бѣ мъжко да продължи онази голѣма легална дейност, пъкъ и нуждата за почивка го заставя да замине за Кюстендил и стана пунктътъ началника. Следъ като възвърна физическия си сили, немирната негова натура избра нелегалния, бунтовнически път на действие — нарами пушка, насъбра върни другари и, като войвода отъ Шипския районъ, продължи своята мисия съ по-голяма ревност. Скоро тази нелегална дейност на Развигоровъ се превърна въ школа не само на мирната рая, но и на селски ръководители и войводи. Въ четата му се събраха много шипски младежи съ сръдно образование, които по-късно станаха районни войводи.

ПРЕЗЪ НЕГОВАТА ШКОЛА

минаха Тодоръ Александровъ, Димитър Недковъ, Славко Гърличковъ и много други.

Ако четнишката дейност беше трудна въ горските мѣста, тя бѣ

почти непоносима въ равното Овче поле, гдето покрай храбростта бѣ нуженъ голѣмъ тактъ и умение, за да се прикриватъ дѣлата и диритъ отъ потери и сеарета. При все това, Мише Развигоровъ успѣ въ кратко време да спечели сърцата на овчеполци. Съ голѣмата тѣжа на сърдцето си той поглеждаше, че нацията народъ, особено се-

лото, беше осиротѣло вследствие на феодалните права на агни и бегове и че непосилниятъ трудъ на чифликчиата отиваше въ бездъннитъ ждобоуе на тѣзи дербен. Затова той лично замисли и осъществи единъ планъ за освобождение на селянина отъ този економически гнетъ, чрезъ откупуване на беговските имоти и раздаването имъ на малоимотитъ и безимотитъ. За тази целъ той основа въ всички български села спестовни кооперативни каси, въ които всички членове внасяха следъ вършитба пропорционално тегло жито, респективно стойността му. Срѣдствата му за борба бѣха разнообразни. Най-напредъ се организираха наши помилителни съдилища за разрешаване на всички спорове между членоветъ на организацията. После се разви плановъно саботажъ въ обработването и десеткуването на житата презъ време на жетва и вършитба въ имотитъ на бегове и спахи. Всичко това въ принуждаваше феодалитъ да продаватъ на низки цени своите чифлици, които се откупуваха само отъ лица, определени отъ организацията, а после раздавани справедливо на малоимотитъ.

Също така Мише се оплѣчи и срещу зеленашитъ-лихвари, голѣма частъ отъ които бѣха евреи. Съ строгий мѣрки и закани бѣха ликвидирани старитъ борчове, плодъ на безчовѣчни лихви. Трѣбваше да се действа строго и по отношение на хигиената въ селото, а също да се премахнатъ старитъ бѣ обичай за женитба на малолѣтните момичи, принудени да плащатъ голѣми суми за откупъ на здрави и по-възрастни момичи, необходими като работна сила въ домакинствата. Заедно съ това идваше и повдигане на културното ниво на селото, особено чрезъ училището.

РАЗВИГОРОВЪ ИМАШЕ НАЙ-ГОЛѢМА ЗАСЛУГА

за изграждане на хигиенични училища въ Овчеполето и подготвяне на добъръ учителски кадъръ.

Ето презъ времето на тази муголѣма и разнообразна дейностъ се виждаше презъ лѣтото на 1905 година въ Шипър — Ново село, при-

друженъ отъ върнитъ му другари Тодоръ Александровъ и Петре Жабата. Цѣли две деценошия бѣха заедно и Мише излагаше съ професорско умение голѣмитъ си планове и идеи, нѣкои отъ които дадоуе вече добри плодове. Ние го слушахме съ смирение и голѣмо желание да продължимъ тази му апостолска дейностъ. Неговата скромностъ беше едва ли не вродена, но затуй той изпъкваше предъ насъ по-великъ и симпатиченъ, както бѣ и самиятъ неговъ ликъ.

Въ една статия като настоящата не могатъ да се изброятъ подробно всички напътания и велики дѣла на Мише, чиято свѣтла фигура беше винаги предъ очитъ на селянитъ въ Овче поле, където почнаха да изчезватъ безследно представителитъ на тираничката власт. Беше станало обичай между селските ръководители и милиционери — замръкне ли лошъ ага или бей въ нѣкое наше село, да не вижда зората на другия денъ.

Следъ избирането му за окръженъ войвода въ Скопския окръгъ, Мише Развигоровъ разшири своята обширна дейностъ въ всички околии на голѣмия революционенъ окръгъ. Винаги безстрашенъ и решителенъ, той не се боеше отъ отговорности за неговитъ голѣми дѣла. Затова предварително обмисляше своя планъ, събвещаваше се съ нѣкои отъ своитъ другари и следъ туй го привеждаше въ изпълнение. Той се отнашеше критически къмъ разнитъ донесения и клевети на селяни и граждани, па даше и отъ мѣстни ръководители, знайщи вече отъ опитъ, че повечето отъ тѣхъ сж плодъ на лична завистъ.

МИШЕ РАЗВИГОРОВЪ Е ЕДИНЪ ОТЪ ПЪРВИТЪ И ВЕЛИКИ НАШИ АПОСТОЛИ.

конто положила здравитъ основни на голѣмата македонска освободителна борба. Сждбата беше предопредѣлила трагичната кончина на този нашъ герой да бѣде въ родния му градъ Шипър. На 21 мартъ 1907 година Мише дохожда въ Шипър, заедно съ четника Петре Жабата, за да ревизира смѣтките на организационната каса и въобщо дѣлата на организацията. Поради случайно или нарочно предателство, поробителътъ обсажда българската къща, гдето сж квартирували двамата върни другари и следъ продължителна неравна борба низамитъ запалватъ всички околни къщи. Петре пада убитъ при опита му за бѣгство, а Развигоровъ се самоубива и изгря като светецъ и великъ борецъ за национална правда и свобода. Заедно съ първитъ наши апостоли — революционери, Мишевиятъ образъ ще свѣти като лжезарна звезда въ пантеона на нашитъ безсмъртни герои отъ първа величина, като Гоце, Даме, Тодоръ и др. И когато настѣпи времето за написване на пълна история на македонскитъ революционни борби, тогава ще изтънгатъ на бѣлъ свѣтъ великиятъ дѣла на Мише Развигоровъ като просвѣтителъ, неустрашимъ революционеръ и баща на кооперативното дѣло у насъ.

КОСТА ЦИПУШЕВЪ

ВЕСТНИКЪ

цѣлокупна
БЪЛГАРИЯ

ПРѢВЪ ПРЕДАВА
НАЙ-ПОСЛЕДНИ
ТЪ НОВИНИ И СЪ
БИТИЯ ВЪ СЪВѢТА

ВОЙВОДАТА ЕФРЕМЪ ЧУЧКОВЪ

Когато на 1893 година Даме Груевъ и Гоце Димитровъ образоваха първия комитетъ на ВМОРО въ Шипър и малко по-късно, отъ мѣстата на баба Агния, спасиха цѣла Македония съ революционния комитетъ, Ефремъ Чучковъ не беше въ Шипър. Чудото, значи, стана безъ него. Блудниятъ апостолъ и войвода беше малко по-старъ отъ другитъ. Той се осъзна, когато шипарни бѣха вдигнали бунтъ за църковна самостоятелност и когато Йосифъ Ковачевъ бѣ въвел звучната

метода въ училището въ Шипър. А по това време шипарни вече бѣха об работени, бѣха научили много пѣща и бѣха готови на всичко. Черномезитъ беше натеренъ и качаше здравото семе, за да даде плодъ. И ако имаше тогава кой да подбуди къмъ народополезни подвизи малоукития Ефремъ Чучковъ, никакъ не се съмнявахъ, че това, което Гоце и Даме шестъ години по-късно извършиха въ Шипър, щѣше да се извърши отъ Ефрема.

Чучковъ прекара бурно юношество въ Шипър. Паметни сж подвизитъ му презъ тия години.

Упоритъ и неотстъпчивъ въ нищо, смѣлъ и безстрашенъ,

той бѣше организиралъ група отъ врѣстници и съидейници, които си бѣше поставила задача да преследва и да наказва турчетата по Отиния и по Бошевоото бунище. Чучковъ по свой пътъ нахвърчи, че нѣщо много лошо тежи на народа — робството му и че пѣщо много желание му липсва — свободата. За това той майсторски въртѣше прашката въ дѣснацата си и наказваше але съ невроголавити и пакостни турчета, смѣтайки, че съ нея ще облекчи и ще помогне на народа.

Но къмъ орѣдната на осемдесетѣ години на миналото столѣтие Ефремъ Чучковъ, току-що завършилъ третия класъ на Шипското училище, нечаяно се изгуби отъ града. Подвизитъ му въ дубоу съ турчетата бѣха много наумѣли. Нѣкои предупредителни действия отъ страна на враговетъ му подсказаха, че трѣбва да се махне отъ Шипър. Чучковъ дълго време се губи по свѣта. Става учител въ Малешевията, ходи на „дурбѣтъ“ по Сърбия, бра доста свои и чужди ядове, до като облѣче униформата на юнкеръ отъ Софийското военно училище. Сега вече Ефремъ Чучковъ е доста много самообразованъ. Отъ София той слуша за подетата освободителна акция въ Македония и намира, че повече е излишенъ въ военното училище. И той, както мнозина като него, хвърли военната униформа и заминува въ Македония, гдето се запознава отблизу съ Гоце и съ Даме и става близкъ тѣхенъ другаръ и съратникъ. Благодарение на своята смѣлостъ и неустрашимостъ и на своя тихъ и скромный характеръ, той скоро заема

едно отъ първитъ мѣста въ революционната организация.

Като учител въ Малешевско, той е отличенъ организаторъ на тоя

край и на „Пиянецитъ“. Показва Македонския войвода и отъ тѣлото на Скопския революционенъ окръгъ, изведоу Гоце Груевъ и Мише Развигоровъ.

Противникътъ познаваше и способноститъ на Чучковъ и даде му велико правѣне да го ученикъ. Прочутиятъ скопски полковникъ изпѣсима даване торба за да има въ раницѣ си, ама чѣмъ мъртвѣе, Ефремъ Чучковъ. Но това бѣше една тайна. Народътъ беше една тайна. Народътъ обичаше и го пазеше здраво.

Цѣли тридесетъ години Чучковъ като апостолъ и войвода, работя за свободата на Македония.

Неговитъ дѣла сж чудовищи и сж известни вредъ изъ родната страна. Никого той не се умѣе никога не наведе глава въ отпавието. Чучковъ беше и си остава дѣма тайна за приближенитъ си. На 1918 година го срещнахъ въ Скопие по време на последнитъ тѣмъ Илинденски тържества. Д Чучковъ вече бѣха стигнали последнитъ ридания и стонове

вжтрешността. Той вече претрѣстваше лопотията, която казаша съ загрижено лице ми казаша: — Не знамъ. Страхъ ме е да запретиамъ отново ржката...

И следъ втората отечествена война, Чучковъ паистина отиде пакъ запрети ржката: той ставя пакъ единъ отъ върнитъ и предани другари на Тодоръ Александровъ за възобновяване на ВМОРО. Но беше вече твърде старъ за новата и тежка мисия. На 1920 година, една привечеръ, го видѣхъ въ Софийскитъ хали. Беше много възрастна и отпадналъ; тежка болѣстъ го измѣчваше. Чичо Ефремъ ми стисна ржката и мѣлчаше ме

загледа. Сетне затвори клепачи, една едра съзла се търкула въ сухитъ му бузи. — Чичо Ефремекохъ му, още нищо не е изгубено. Борбата отново почна...

Ефремъ Чучковъ отвърна тихо и съкрушено: — За мене всичко свършено... Азъ си заминувамъ отъ тоя свѣтъ...

Малко по-късно умрѣ отъ болѣстъ, придобита презъ своя дълголетна и отъ мъжа по новото заробяване на Родната отъ сѣрбитъ. Ефремъ Чучковъ тихо сложи очитъ до вѣчного му жилище отъ всички граждани, които го знаеха и които много го обичаха и почитаха.

Петъръ Завоевъ

ВОЙВОДА СЛАВЕЙКО АРСОВЪ

Взель участие въ Илинденското въстание като Ресенски войвода. Учител и революционеръ органи-

затворъ въ Кичево и Прилепско. На 22 августъ 1904 година, въ равенъ бой съ многобройна турска войска, следъ шестчасово сражение, тежко нараненъ, за да не падне живъ въ ржцѣтъ на врага, се самоубилъ.

ТОДОРЪ ЛАЗАРОВЪ

К р а й.

ЦЪЛОКУПНА БЪЛГАРИЯ

ШИПЪ

Въз тебе вѣ лѣхъ на старина,
Но духъ се крие, духъ на великани.
О, Шипъ! О, градъ — „о, вѣчна твърдина,
Не спомняй днешъ за огненитъ рани!

Не спомняй ти за каменина гнетъ,
За времето на робскитъ окови,
Единъ призиви, о, чуй ечи наредъ —
На свѣтъ лъ подвигъ и надежди нови...

Чедата ти възкликуватъ: „Свобода!“ —
И радостъ грѣе въ твоитъ къщи стари.
Не бѣ ли въ мрака ти една звезда,
Една искра запалила пожари?

Бръгалища те гледа и шуми
И сякашъ шепне кърпава поема,
Бръгалища те гледа и шуми
И спомня Мише, Тодоръ и Ефрема...

Бръгалища те гледа и шуми
И спомня съ горестъ Лилинковъ и Монева,
Конто ти съсъ бунта закрия,
Подъ тѣзи ширини ведри небосклони...

А ето речъ на български езикъ
Разлива се, светиноша наша родна,
Възъ устремя стихиятъ и великитъ
Възкрѣсна Македония свободна!

Възъ тебе уапцѣтъ слѣпчеви сж днешъ,
Животътъ е и празничетъ, и веселье.
Кумиръ вѣчни — ние, родъ и честъ
И еката на българската пѣсенъ!

О, Шипъ, гордѣи се ти — Иерусалимъ
На свободата свѣтла и победна!
Бъди щастливъ, отъ всички градъ любимъ
И съ погледъ смѣлъ въ бъдещето гледай!

ЛЮБОМИРЪ БРУТОВЪ

СМѢЛЪ БУНТОВНИКЪ И ВЪЖЕНЪ ПОЕТЪ ПАНЧО МИХАЙЛОВЪ

„Ако всички се посветимъ въ служене на хората, лесно бихме разбрали, че на земята нѣма да има оскърбени, унижени, нещастни и онеправдани“ (Изъ писмото на Панчо Михайловъ, съ което съобщава за геройската смъртъ на Мишо Недѣлковъ, убитъ въ сражение съ сръбска войска на Калиманско поле презъ 1924 година).

Панчо Михайловъ, легендаренъ войвода, смѣлъ бунтовникъ и въжъ пѣвецъ на свободата, е роденъ на Шипъ. Завършилъ е Скопското педагогическо училище и още преди хурнета е билъ учител въ Кочани. Тамъ той се посвещава въ дѣлото на македонската революция. Доброволецъ въ Балканската война и офицеръ презъ първата свѣтова война, следъ нейния злополученъ кракъ той става четникъ и броди изъ земитъ на поробена Македония.

Новата българска история ще отреди интересно мѣсто за подвигъ на

на този замечателъ синъ на гордия Шипъ съ превземането на Кюстендилъ презъ 1922 година. Тази акция целѣше да изрази протестъ срещу едно поражение, което смѣташе, че Македония може да бъде „размѣтна монета“. Панчо Михайловъ заяви тогава на всеослушание, че господаръ на Македония е само нейниятъ народъ, а не тази или оная временна политика. Кюстендилци още помнятъ онова Ботевско заклинание, което Панчо Михайловъ изповѣда предъ хилядното публично събрание въ Кюстендилъ: „Ние идемъ, за да докажемъ, че нѣма власт, сила и законъ надъ оный глави, които за свободата на своя роденъ край сж готови да се откажатъ отъ раменетъ, върху които се крепятъ и че възвишената гордостъ на македонца не ще може никой да пречути“.

Плодъ на неговата революционна работа всрѣдъ народа тукъ е и сборника „Български народни пѣсни отъ Македония“, който съдържа около 500 пѣсни, записани изъ селата на Македония. Само това да бъде заслугата на Панчо Михайловъ, тя е достатъчна да му отреди чедно мѣсто въ редицата на борцитъ за осъзнаване и освобождаване на българския народъ въ

ПРОСВѢТНОТО ДѢЛО

Шипъ, ведно съ Велесъ и Прилепъ, образува оная защитна стена, въ която сж се разбивали всички домогания отъ северъ и отъ югъ срещу българщината въ Македония. Върватъ и надеждата за по-свѣтли дни на македонския българинъ никогато не е угаснала у Шипъ на най-добритъ синове, щипяни. Подхраняна отъ борбестото на най-добритъ синове, тя се е разгаряла въ стихиятъ по-жаръ, въ пламъцитъ на който Шипъ е давалъ много свидни жертви. Всесотдайността до самоотжертвие е характерна отлика въ неспокойния духъ на щипяни, изворитъ на тоя духъ бликатъ изъ къщи, въ които стремежътъ къмъ непобедимия стремежътъ къмъ високо нравствено съвършенство и къмъ най-свѣтлото за човѣка достояние — свободата. Просвѣтлостта за щипяни е най-големъ стимулъ къмъ тия високи цели. Изпълно отъ амониитъ на черквитъ, а после и отъ учителската катедра, свещеници и учители сж били вестители на християнско благочестие и моралъ. Типиченъ представителъ на тоя родъ възпитатели и учители въ Шипъ е известниятъ „Дѣдо Даскалъ“, чието „Слово, како подобае състояти у черковъ со страхъ“, написано на църковно-славянски и простонароденъ езикъ преди повече отъ сто години, най-добре свидетелствува за употребата на роденъ езикъ въ училищата и църква. Силна крепостъ на българщината, Шипъ никогато не познава гръцки езикъ въ училищата си и слѣпо подчинение на гръцкото духовенство. Въ всички времена въ училище и въ църква се е употребявалъ само славянски и български езикъ. Тая фанатична приврзаностъ къмъ бащиния езикъ у щипяни е заставяла дори гръцкитъ владетели да изучаватъ езика на българинъ. Отпосле, въ борбата срещу Фереръ, щипяни се нареждатъ въ редицата на първитъ борци. Това се признава на времето и отъ самитъ сѣрби.

Шипяни не закъсняватъ да проявятъ и своето ученолюбие. Още въ 1867 година вестникъ „Македония“ пише за тѣхъ: „Щипяни сж за уважение колкото за наредбата на училището имъ. Ученици около 250 българини, около 2.000 кѣщи и въ Ново село близо 600. Гърци и цинцари нѣма“. Нароченъ комитетъ се грижи за училищата и черквитъ. Той има презъ 1867 година и печатъ съ надписъ: „Печатъ на Шипското общонародно българско духовно правление“. И наистина, отпосле градъ Шипъ става важенъ просвѣтенъ центъръ. Училищата му минаватъ и отъ най-добре уреденитъ и отъ тѣхъ излизатъ достойни синове, които съ дейността си добиватъ значение и заслуги за чѣлъ на родъ. Отъ Шипъ е белжитиятъ просвѣтенъ деецъ, реформаторъ, виденъ професоръ, заслужилъ за народното ни образование. Йосифъ Копаневъ. Въ Шипското училище учителствуватъ виднитъ борци за свободата на македонския българинъ Тодоръ Александровъ, Гоце Дѣлчевъ, Мише Развигоровъ, Ефремъ Чучковъ и др. Щипяни сж професоритъ Любомиръ Милетичъ, Александъръ Балабановъ и др. Духътъ на родолюбие и борчество, насаждаванъ въ щипскитъ училища, не закъснѣ да даде ценни плодове въ изпитанията, които носители дни наложиха.

Новитъ поробители сѣрбитъ закриха всички училища въ Шипъ и околнята и по този начинъ изку-

снено преждаха традицията на българската просвѣта, състоеща въ поддържане тукъ отъ сѣмъ население презъ вѣкове. Особено денето на Македония даде възможностъ и на шипяни да проявятъ отново своята приврзаностъ и любовь къмъ родното училище и само следъ две години въ Шипъ и околнята се откриха пакъ 14 училища, прогимназии по селата и първоначални училища. Въ тая година прогимназиитъ по селата станаха пѣлни и съ това дава възможностъ на бъдещо българско население да даде по-добро образование на децата си и по-правилна ориентировка въ живота.

И днешъ Шипъ носи характерната отлика на миналото — фанатична приврзаностъ къмъ своя родъ, безгранична обичъ къмъ родината и готовностъ за борба въ героичността. Въ границитъ на македония държавна Шипъ има да играе много важна роля, а заслугитъ на българското училище, съществувало тукъ отъ вѣкове, и сега ще дадатъ не по-малки отъ тия въ миналото.

ВАСИЛЪ САВОВЪ

ЦЕННИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ НАХОДКИ ВЪ ОКОЛНОСТЯТА НА ШИПЪ Открито е мѣстото, където се е намиралъ древниятъ градъ Астибъ

Миналата година уредникътъ при Народния музей въ Скопие г. Иванъ Венедиктовъ, благодарение на единъ новооткритъ надписъ, откри въ околноститъ на Шипъ развалинитъ на античния тракийски градъ Баргала. Този стариненъ градъ е отъ голѣмо значение не само за историята на Македония, но и за нашата национална история, тъй като е билъ седалище на епископия, която е продължила да съществува и по времето на царъ Борисъ I.

Сега музеятъ е попаднало точно на мѣстото, където се е намиралъ древниятъ Шипъ — Астибъ. Откритието е отъ голѣмо значение, защото се вѣрва, че бъдещитъ разкопки ще дадатъ изобиленъ материалъ за културата на старитъ жители на тази област — оницитъ, които сж сродни съ старитъ македонци. Мѣстото на древния Астибъ се намира недалече

отъ рѣка Бръгалища, източно отъ Ежово поле, където презъ 1913 година сж се развили най-големитъ сражения между българини и сѣрби. Друго важно откритие сж следитъ отъ стария римски път, който е свързанъ Шипъ съ Стоби. Въ неколко хълмиста мѣста трасето на този път е запазено и до днешъ. Тѣй като край пътя сж били разположени и нѣкои други древни селища, предстояло е въ тѣхното откриване. Освенъ това, проучванията върху присъствие на тракийтъ въ Македония продължаватъ. Този въпросъ е интересенъ и отъ гледище на единството на българскитъ земи, което е съществувало още преди идването на нашитъ предци въ тѣзи области. Още тогава тритъ римски провинции — Мизия, Тракия и Македония, които днешъ сж населени съ българини, сж били обитавани отъ тракийтъ.

330 Библиотека „Цѣлокупна България“

Стояня Христовъ — „Една България“ 331

да се върти на едно мѣсто и да се сгъстява все повече, тласкана отъ пѣкава центростремителна сила. Хилядата човѣшки същества се загърчиха срѣдъ гората като едно единствено тѣло, въ предсмъртна агония. Изплашени разтреперани тѣла се притискаха едно въ друго, като че можеха единъ другия да се спасятъ отъ гибелъ. Децата заравяха изплашенитъ си лица въ майчинитъ си прегръдки и криеха тамъ страха, който майкитъ имъ вдъхваха. Никой вече не бѣгаше. Разтреперанитъ тѣла се притискаха едно въ друго за спасение, стояха въ гората накупъ, като една единствена купчина отъ гърчеща се човѣшка плътъ.

Сега се чуваше вече шумолението на турцитъ презъ гората, а скоро видѣха да се мъркатъ и червени фесове, изъ празнитъ пространства между дърветата. Отъ всички страни се задаваха зловещи фигури; турцитъ съзнателно крачиха бавно изъ гората, за да усилватъ и продължаватъ агонията преди смъртъта, за да сломятъ духа на по-младитъ жени.

Мара притегли Рина още по-силно къмъ себе си. За пръвъ пътъ сега се изплаши тя, но не за себе си. Тя никогато не си бѣ представявала тѣй смъртъта. Отъ месеци пасамъ бѣше мислила за нея като за спасение. Това сега не бѣше смъртъта. Все по-наблизо се движеха зловещитъ носители на смъртъта. Въ празнитъ пространства между сивитъ столове на букитъ главитъ съ

червенитъ фесове изглеждаха като отдѣлни отъ тѣлата, сякашъ изкачаха изъ дверитъ, сякашъ никнѣха изъ земята. Съ запали уста, съ разлигавени устни увиисава надолу похотливо, съ очи изпълнени отъ дивашка лъза. Имаше нѣщо нечовѣшко въ цѣлата тази картина, нѣщо призрачно, но не бѣше кошмаръ. Слънцето се проявяше между листата и падаше на страничетта и ивици върху озвѣрени сатанински лица.

Сърдцераздирателенъ писъкъ „олене!“ разтърси цѣлата планина. Зловещитъ сатанински фигури се навърлиха върху безпомощната тѣла и започнаха клането. Нѣмаше спасение, освенъ въ смъртъта. А шестилби бѣха овѣзи, които първи бѣха избити, защото бѣха пощадени отъ ужаса да гледатъ посечането на близкитъ си. Демонитъ колъха, мушкаха, разпараха, разсичаха тѣла на две, застрелваха съ единъ изстрѣлъ оѣзи, които успѣваха да се изплъзнатъ презъ войнишката верига. Никойго не пощадиха извънъ младитъ жени, избрани като жертва на скотската имъ похоть. Тѣзи жертви се шуреха насамъ-натакъ като обезумѣли, плѣзѣха подъ окъвавениитъ трупове, молѣха се на Бога змията да се разтвори, та да ги погълне. Майкитъ удържахъ съ голи рѣце, драхъ съ нокти, кѣсеха съ змѣи месата на човѣшкитъ скотове, преди ятаганитъ да забиваха въ тѣлата имъ. Поразени отъ тѣхната смъртъ, дѣщеритъ имъ изгубваха

Борческият български Щипъ

достойно отдаде почитъ къмъ паметъта на своя великъ синъ Мише Развигоровъ

Щипъ, 22 юнември (По телефо-на отъ нашия нароченъ пратеникъ). Всенародниятъ тържество въ паметъ на голъмия революционеръ и народенъ учителъ Мише Развигоровъ и вѣрнитъ му другари Петре Жабата, Миланъ Кръстевъ и Мише Залчевъ, загинали храбро въ борба съ потисниците на 21 мартъ 1907 година, се състояха вчера. Сутринтъ въ параклиса при черквата „Св. Архангелъ Михаилъ“ бѣ отслужена панихида отъ мѣстното духовенство. Черковниятъ дворъ и всички околни улици бѣха задръстени отъ щипското гражданство и хилядитъ гости, които бѣха пристигнали нарочно за това поменно тържество отъ щипските села, отъ Овчеполнето, отъ Скопие и отъ други мѣста на Македония. Непрекъсната върволица отъ селяни, облѣчени въ празнични народни носии, се стичаше отъ всички страни на града къмъ черковния храмъ. Тѣ идваха на коне, съ каруци, съ развѣти национални трибагеници и много цвѣтя, които бѣха набрали въ своитъ родни села, за да ги положатъ на лобното мѣсто на народния войвода, който

презъ най-чернитъ години на робството бѣ станалъ тѣхенъ защитникъ и съ идеализма на апостолъ бѣ влѣлъ въ душитъ на всички крепка вѣра въ близката свобода и любовъ къмъ общобългарската родина.

Между присѣстваващитъ официални лица бѣха: областниятъ директоръ г. д-ръ Димитъръ Раевъ съ помощникъ-директора г. Петъръ Думевъ, областниятъ директоръ на разположение при Министерството на вътрешнитъ работи г. Никола Коларовъ, кметътъ на Скопие г. Спиро Китинчевъ, областниятъ училищенъ инспекторъ г. Василь Савовъ, областниятъ медицински лѣкаръ г. д-ръ Атанасъ Костовъ, управителятъ на Щипска околия г. Иванъ Диловъ и др. Между близкитъ на покойния войвода личеа: съпругата му г-жа Сава Развигорова, братътъ г. Александъръ Развигоровъ, синътъ г. Страхилъ Развигоровъ и дъщерята г-жа Бойка Н. Коларова. Тукъ бѣха и председателятъ на Илинденската организация въ България г. Лазаръ Томовъ, г. Димитъръ Лазовъ — отъ управата на съюза „Юнакъ“, видниятъ революционеръ деецъ г. Коста Ципушевъ, бившиятъ кумановски войвода г. Кръстьо Лазаровъ, познатитъ дейци отъ македонското освободително движение г. г. Ангелъ Узуновъ и Славко Гърличковъ, както и много другари и четници на войводата.

Отъ черквата се образува грамадно народно шествие, начело съ черковни хоругви, почетна рота войници, духовенството, учащата младежъ и бранницитъ. Презъ старитъ щипски улици шествието се отправи къмъ мѣстото, където е изгорѣлъ живъ войводата Мише Развигоровъ, подъ самата градска крепостъ „Хисаря“. Три обширни тераси, грижливо подредени съ цвѣтни алеи, представляватъ сега тази живописна мѣстностъ, която преди повече отъ 36 години стана лобно мѣсто на най-храбритъ и вѣрни синове на Щипъ. На сръдната тераса, между низкитъ схлупени покриви на стари домове, се издига красивъ мраморенъ паметникъ. Отъ дветъ страни горятъ жертвеници. На почетна стража стоятъ млади, мургави войници.

Всички улици съ буквално задръстени отъ народъ. Мнозина съ се покачили на покривитъ на близкитъ къщи. Духовенството и официалнитъ лица едвамъ си пробиватъ пътъ до паметника. Тукъ се отслужи кратка заупокойна молитва.

При изпѣването на „Вѣчная паметъ“ множеството смилено колѣнчи и въ този моментъ

сякашъ цѣла Македония бѣ колѣпичила въ единъ поклонъ и сякашъ мълѣше една молитва за упокоение духа на безсмъртнитъ герои.

Подиръ това стана освещаването и откриването на паметника, на лѣвата страна на който, върху мраморна плоча, е издѣлбанъ надписъ: „Всичко за Родината — нищо за насъ“, а отъ дѣсно: „И твойто име само катъ мълѣха — умираха безъ страхъ“. На сръдата на паметника е поставена широка мраморна плоча, върху която съ златни букви е написано: „Мише Развигоровъ, Петре Жабата, Миланъ Кръстевъ, Мише Залчевъ — 21 мартъ 1907 година“.

Следъ откриването на паметника, архирейскиятъ намѣстникъ произнесе кратко слово, а кметътъ на града г. Никола Раевъ говори за смисъла на това всенародно чествуване. Отъ името на щипското гражданство той благодари на всички които съ подкрепили Общогражданския комитетъ за построяване на паметника.

За живота и революционнитъ подвизи на падналитъ герои говори учителътъ г. Димитъръ Недковъ, другаръ и сподвижникъ на Мише Развигоровъ. Той описа подробно историческото време, презъ което съ работили Мише Развигоровъ и неговитъ другари, участието на щипяни въ революционнитъ борби, както и жестокитъ изпитания, на които е билъ подлаганъ този градъ отъ палачитъ на прословутия Дервишъ-ефенди следъ Випшката афера.

Отъ името на регентитъ, българското правителство и населението въ Скопска областъ

произнесе пламенна речъ областниятъ директоръ г. д-ръ Димитъръ Раевъ, който положи и разкошенъ вѣнецъ. Произнесоха подходящи слова и положиа вѣнци още: командирътъ на дивизията въ Щипъ г. полковникъ Никола Алексиевъ — отъ името на военния министъръ и войската, г. Спиро Китинчевъ —

отъ гражданството въ Скопие, г. Лазаръ Томовъ — отъ Илинденската организация, г. Василь Савовъ — отъ министѣра на народното просвѣщение и всички учители и ученици въ Скопска областъ, управителятъ на Горно-Джумайска околия г. Стефанъ Ивановъ — отъ областния директоръ и населението на Горно-Джумайска областъ, кметътъ на Кочани г. Михаилъ Караколевъ — отъ кочанското гражданство. Положенъ бѣ вѣнецъ съ подходящи думи и отъ името на виднитъ македонски революционери г. г. Иванъ Михайловъ, Жоро Настевъ и Владо Куртевъ. Вѣнци бѣха положени и отъ мобилизиранитъ щипяни при Първи коненъ полкъ, отъ Македонската студентска корпорация „Шаръ“ въ София, отъ Щипското благотворително братство „Тодоръ Александровъ“ въ София, отъ г. Михаилъ Саневъ — председателъ на Щипското благотворително братство „Тодоръ Александровъ“ въ Скопие, отъ гражданството на Радовишъ, отъ учащата младежъ въ Щипъ, отъ щипското работничество, отъ културно-просвѣтителъ и родолюбивитъ дружества въ Щипъ, отъ бранницитъ и отъ всички села въ Щипска околия и Овчеполнето.

Следъ полагането на вѣнцитъ се състоя грамадна манифестация, която мина презъ централната улица на града.

Войската, учащата младежъ, бранницитъ, селскитъ групи начело съ кметовѣтъ и организациитъ минаха въ церемониаленъ маршъ предъ официалнитъ лица,

които бѣха заели мѣста въ нарочно построена трибуна предъ Общинския домъ.

Въ салона на Юнашкия домъ общината даде обѣдъ на официалнитъ лица и гоститъ. Въ речитъ, които бѣха произнесени презъ времето на обѣда, бѣха изтъкнати много свѣтли страници отъ славното минало на Щипъ и Щипско. Хорътъ при мѣстната смѣсена гимназия изпълни нѣколко народни пѣсни, които бѣха изпратени съ въодушевени ржкоплѣскания отъ присѣстваващитъ.

Атанасъ Стефановъ

Отъ 3600 навивки

навити спираловидно още надъ сто пѣти, се състои свѣтлинната жичка на двойно навитата лампа „Осрамъ“. Това майсторско творение, осигурява на консуматора възможно най-голямъ свѣтлинненъ добивъ.

Съ „Осрамъ“ се пестятъ енергия

И това германско постижение гарантира на:

OSRAM

много свѣтлина за малко токъ